

Debatt

Utbildningssystemet är på väg nedåt

Den svenske forskaren Gabriel Heller Sahlgren väckte uppmärksamhet med en debattartikel i Dagens Nyheter om det finländska skolsystemet. I denna omarbetade version konstaterar han bland annat att de finländska eleverna, trots högre socioekonomisk status än de finska, historiskt sett har presterat sämre än dessa – eventuellt beroende på att den svenskspråkiga undervisningen är mer skandinavisk till sin natur än den finska.

KSF MEDIA ARKIV/KRISTOFFER ÅBERG

● Efter att Finland oväntat topppresterade i den första Pisaundersökningen 2000 blev skolan snabbt berömd. Runtom i världen har man förundrats över vad som beskrivits som ett "mirakel" och samtidigt försökt lära av specifika särdrag i utbildningssystemet som sagts ligga bakom framgångarna. De senaste åren har dock finländska elevers resultat fallit relativt kraftigt, trots att skolsystemet är detsamma. Detta har skapat huvudbry bland experter och politiker.

Men, det finns ingen anledning att förvånas. Idén att specifika särdrag i det nuvarande systemet genererade de höga resultaten i början på mileniet var alltid löst grundad. Ett utbildningssystem existerar inte i ett valuum och utan noggrann analys kan man inte avgöra om dess särdrag förklarar elevernas prestationer.

● Min nya bok är ett modest försök till nyansering i skoldebatten. Den visar att populära förklaringar till resultatförbättringarna – som lärutbildningens utformning, skolaekonomi samt avsaknad av nationella prov och skolinspektioner – till synes är villospar.

För det första motsägs förklaringarna av mer avancerad forskning som undersöker orsakssambanden mellan utbildningspolitiska särdrag och prestationer. För det andra visar en grundligare analys att resultaten accelererade långt innan det mesta av den betonade skolpolitiken infördes. Istället samvarierar de sjunkande resultaten med att den politiken började få effekt.

● Ett viktigt exempel är här den

hyllade autonomin. Före 1990, och framför allt före 1985, var skolan centraliserad, med en aktiv skolinspektion och en detaljerad läroplan. Samtidigt var lärarna tvungna att föra klassdagbok. Detta indikerar även att politikers tillit till lärarna var relativt låg, vilket stöds av statliga dokument från den tiden i vilka de konsekvent beskrevs som ett hinder för skolutvecklingen.

Samt idigt ökade resultaten redan på 1970-talet, en utveckling som accelererade på 1980-talet – medan toppen nåddes under tidigt 2000-tal. Detta var strax efter att decentraliseringen slutfördes. Förbättringarna skedde alltså framför allt under det centraliserade systemet. Finländska elever toppresterade faktiskt i läsförståelse redan 1970 och i lägre årskurser även i naturvetenskap under tidigt 1980-tal.

● Vi måste därför på längre tillbaka i tiden för att hitta fröet till utbildningsrevolutionen. Ända tillbaka till 1800-talet, då den finländska nationen ännu var i utvecklingsstadiet och till stor del saknade samhörighet och kultur. Fenomanerna in såg att utbildning var nödvändigt för att nationsbygget skulle lyckas. Men tillgången till folkskola lämnade mycket att önska. Läroplanen infördes inte förrän 1921 och det tog ytterligare två decennier innan lagen omfattade alla barn i landet.

Lärarna fick därmed en relativt unik roll som nationsbyggare och förebilder, även utanför skolan. Detta krävde i sin tur en extremt selektiv och strikt lärutbildning med nästan militär pedagogik. Resultatet var högt utbildade lärare med högt status tidigt i Finlands historia.

Gabriel Heller Sahlgren är forskare knuten till bland annat Institutet för Näringslivsforskning (IFN) i Stockholm. Boken *Real Finnish Lessons: The True Story of an Education Superpower* finns gratis online.

”Det finns tecken på att läraryrket status har varit lägre i Svenskfinland, vilket kanske delvis förklarar varför finländska elever har presterat sämre än de finska. Detta trots högre socioekonomisk bakgrund i genomsnitt.

● Att den svenskspråkiga lärarutbildningen har varit mindre populär beror nog delvis på att den endast finns i Vasa, men också på historien. Svekommanerna anknöt till en etablerad nation och kultur, vilket gjorde lärarna mindre viktiga. Det finns tecken på att läraryrket status har varit lägre i Svenskfinland, vilket kanske delvis förklarar varför finländska elever har presterat sämre än de finska. Detta trots högre socioekonomisk bakgrund i genomsnitt.

En viktig anledning till skolans lyft var troligtvis även de radikala samhällsförändringar som Finland

genomgick under efterkrigstiden. I mitten på 1900-talet dominerade fortfarande jordbruksamhället och västlandet var mycket lägre än i de skandinaviska grannstaterna. Men sedan gick det undan. Snabb urbanisering under den stora migratjonen, hög ekonomisk tillväxt och massutbildning skapade en utveckling inte helt olik den i de östasiatiska länderna. I början av sådana radikala samhällsförändringar betonas ofta utbildning och en stark arbetsetik. Resultatet var en "utvecklings-effekt" som höjde elevprestationerna markant.

Samtidigt bevarade den finländska kulturen länge en hierarkisk och traditionell aura, sannolikt på grund av att utvecklingen var så snabb. Kulturen hängde helt enkelt inte med. Den finskspråkiga skolan fortsatte därför länge vara auktoritativ, ett särdrag som kan spåras till Uno Cygnaeus – som ansåg att folkskolans huvudsakliga mål var att lära barnen jobba hårt och vara lydiga. Elevinflytan det här således varit lågt och undervisningen har varit traditionellt lärarledd, vilket skiljer sig jämfört med andra nordiska länder.

● Det är därför inte konstigt att finska barn länge har rapporterat låg nöjdhets i skolan, samt att deras relationer till lärare har varit frostiga. De finlandssvenska skolorna har varit mer skandinaviska i miljön, med mindre hierarki, lyckligare elever och bättre relationer till lärare. Pedagogiken har dock varit lärarledd även där.

Forskning finner att auktoritativa skolmiljöer och framför allt lärarledd undervisning ger högre provresultat. Kombinationen av ekono-

misk revolution och skolans kulturella och pedagogiska konservatism var sannolikt en viktig del i dess uppgång. Och kanske är den mer skandinaviska skolmiljön också ett skäl till att finländska elever historiskt sett har presterat sämre än de finska.

Att resultaten nu faller i både inhemska och internationella undersökningar beror på att Finland håller på att bli mer som andra västländer. Kulturen är i förändring och attityder till lärande försämrats. I slutändan brukar hög tillväxt nämligen leda till belåtenhet. Utvecklings-effekten har med andra ord nått krönet och driver nu istället resultaten nedåt. Att fallet bland de i genomsnitt bättre bemödade finlandssvenska eleverna började före de finska stöder denna hypotes ytterligare.

Men etablissemangen är också medskyldigt till försämringarna via den trendiga progressiva pedagogiken, vars inflytande över utbildningspolitiken ökat sedan 1990-talet. Lärarna stretade länge emot, men i takt med att de äldre pensioneras har de nya idéerna börjat förverkligas i klassrummen. Att den nya läroplanen ger eleverna ytterligare inflytande över undervisningen bådar alltså inte gott.

● Sverige har länge varit föregångare när det gäller elevinflytande och har fått sona för detta med lägre resultat. Vill finländska politiker undvika detta öde bör de beakta att det finns risker med egalitära metoder. De är helt enkelt inte bra för inlärning. Och allt prat om nya färdigheter till trots är det nog bäst att vi även fortsättningsvis låter traditionella kunskaper stå i centrum.